

Toespraak van Margreeth de Boer bij de aanbieder van het evaluatierapport Waddenacademie aan Theo Mulder, directeur instituten KNAW op 25 september 2013 in het Huis voor de Wadden in Leeuwarden

Geachte heer Mulder, dames en heren,

Hierbij bied ik het evaluatierapport aan dat op verzoek van de KNAW gemaakt is door:

Prof. H. Renes, bijzonder hoogleraar erfgoed Stad en Land VU;
Prof. P. Vellinga; hoogleraar klimaatverandering WUR;
onder voorzitterschap van mijzelf: Margreeth de Boer, o.a. oud minister Vrom.

Ik begin met een beschrijving van de opdracht die de evaluatiecommissie van de KNAW had meegekregen:

De evaluatiecommissie had als opdracht:

- verantwoording af te leggen over de activiteiten van de afgelopen 5 jaar aan de maatschappij en politieke bestuurders;
- informatie te verschaffen over de activiteiten van de Waddenacademie;
- suggesties te doen over een eventuele verbetering van de activiteiten;
- en een vernieuwing van de aanvraag uit het Waddenfonds op kwaliteit te beoordelen.

De evaluatie vond daar waar toepasbaar plaats langs de lijnen van het z.g. Standaard Evaluatie Protocol van de VNSU. Conform dit protocol hanteerden wij de volgende vier criteria:

- Kwaliteit;
- Productiviteit;
- Maatschappelijke relevantie;
- Vitaliteit en haalbaarheid.

Omdat de Waddenacademie zich op momenteel op een kritisch punt van haar bestaan bevindt, kon de commissie geen oordeel geven over het criterium vitaliteit en haalbaarheid. Dit is wel het aspect waarover de commissie het meest gesproken heeft en waarop zij het diepst is ingegaan, met het oog op de toekomst van de Waddenacademie.

Naar aanleiding van het rapport van de Commissie Meijer werd in 2006 de Wet op het Waddenfonds van kracht. Het Waddenfonds moet een duurzame ecologische en economische ontwikkeling van het waddengebied bevorderen met een extra investering over 20 jaar. Een van de vier doelstellingen van de Wet op het Waddenfonds is 'het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding van het waddengebied'. De Waddenacademie werd in 2008 opgericht om die doelstelling te realiseren.

De Waddenacademie is een kennisorganisatie met een netwerkfunctie. Dat is een nieuw type organisatie. De Waddenacademie kreeg als opdracht ervoor te zorgen dat het waddengebied in 2020 het best gemonitorde en best begrepen kuststelsel ter wereld is.

Daarvoor moet ze:

- kennisleemte opsporen en van onderzoeksvragen voorzien;
- Op regionaal, nationaal en internationaal niveau onderzoeksprogrammering tot stand brengen;
- Informatievoorziening en kennisuitwisseling tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties bevorderen.

Ga ik nu over tot de beoordeling van de Waddenacademie, waarbij het Standaard Evaluatie Protocol een schaal van vijf punten hanteert:

5. Excellent
4. Zeer goed
3. Goed
2. Voldoende
1. Onvoldoende.

Kwaliteit

Oordeel: 4

De Waddenacademie is één van de weinige wetenschappelijke organisaties in de wereld die erin is geslaagd multidisciplinaire wetenschappelijke kennis te genereren en te publiceren in wetenschappelijke tijdschriften. Haar integrale, objectgerichte multidisciplinaire beschrijvingen en analyses van het waddensysteem vullen een belangrijk hiaat in de gebruikelijke disciplinaire wetenschappelijke benadering. Dat is een belangrijk kwaliteitskenmerk.

De auteurs van de publicaties, bestuursleden van de Waddenacademie en de coauteurs, hebben een uitstekende internationaal erkende wetenschappelijke staat van dienst.

De commissie is van oordeel dat de Waddenacademie zeer goed is geslaagd in haar missie om op systeemniveau wetenschappelijk verantwoorde beschrijvingen te maken van en verkenningen uit te voeren naar de ontwikkelingen in het waddengebied in geologisch, ecologisch, landschappelijk, historisch en sociaaleconomisch opzicht.

Productiviteit

Oordeel: 4,5

De Waddenacademie heeft een bijzonder grote output gerealiseerd, zeker gezien de beperkte personele omvang. De productie van de Waddenacademie omvat, naast enkele special issues van peer reviewed Engelstalige wetenschappelijke tijdschriften, vooral een groot aantal

publicaties die zich richten op besturen of op een breder publiek. Naast de genoemde special issues omvat de productie dan ook een trilaterale onderzoeksagenda, een groot aantal kleine monografieën, lezingen, columns, colleges, etc.

De evaluatiecommissie vindt het aantal publicaties zeer groot en de kwaliteit van de publicaties heel hoog. Het bereik en de impact zijn regionaal zeer goed, maar nationaal wat minder. Er is zeker ook een internationale zichtbaarheid, vooral in de landen rondom de Waddenzee en de Noordzee. De regionale (internationale) impact is opnieuw in lijn met de geformuleerde doelen.

Maatschappelijke relevantie

Oordeel: 4

De wetenschappelijke rapporten van de Waddenacademie over verschillende onderwerpen zijn zeer relevant voor de maatschappelijke en wetenschappelijke organisaties in het waddengebied. Organisaties als de Waddenvereniging en het trilaterale Common Wadden Sea Secretariat zeggen deze onderzoeksrapporten zeer te waarderen.

De politiek bestuurlijke overheid leek de commissie terughoudender in haar waardering. De impact die de rapporten hebben zou in die zin hoger moeten zijn.

De Waddenacademie organiseerde in de afgelopen vier jaar ongeveer tien symposia en themabijeenkomsten voor bestuurders, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgerbelangstellenden in de regio. Deze bijeenkomsten met gemiddeld 150 à 200 aanwezigen werden in de 'Wadden community' hogelijk gewaardeerd. Daarmee werd een brug geslagen tussen alle stakeholders in de regio. Ook werd aan vele symposia, workshops en boeken een bijdrage geleverd.

Er leven bij ondernemers in, bijvoorbeeld, de visserij, de (zilte) landbouw en de NAM (Nederlandse Aardolie Maatschappij), nog vele verwachtingen ten aanzien van de Waddenacademie.

Vitaliteit en haalbaarheid.

De Waddenacademie bevindt zich momenteel op een kritisch punt, buiten eigen toedoen. Ten eerste loopt op 1 juli 2014 de periode af dat zij subsidie krijgt van het Waddenfonds. Over een vervolgsubsidie wordt komende maanden besloten. Ten tweede trekt de KNAW om redenen die niets met de Waddenacademie te maken hebben, per 1 juli 2014 haar handen van de Waddenacademie af.

Beide onzekerheden maken het de commissie onmogelijk een oordeel te geven over vitaliteit en haalbaarheid. Wel heeft ze zich gebogen over de vraag hoe het nu verder moet.

Bestaansrecht

Aanvankelijk waren veel partijen sceptisch over de Waddenacademie en de functie die ze zou kunnen vervullen. Veel van die scepsis is in korte tijd verdwenen. De structuur van kennisorganisatie met een netwerkfunctie wordt sterk gewaardeerd in de nationale en internationale wetenschappelijke wereld, bij het bedrijfsleven zoals de Noord-Nederlandse havenautoriteiten en de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en bij de natuur- en milieu gerichte maatschappelijke organisaties zoals Waddenvereniging. Maar voor de bestuurlijke en politieke organisaties in de drie Nederlandse Waddenprovincies, die belangrijk zijn voor het verkrijgen van een vervolgfianciering, lijkt de meerwaarde niet altijd even helder. Ook twijfelen sommige burgers en ondernemers nog aan de meerwaarde die de Waddenacademie heeft. Ze is een nieuw type kennisorganisatie dat zich in deze bestaansvorm nog moet bewijzen.

Dat heeft wellicht te maken met het feit dat de nadruk tot nu toe meer gelegen heeft op ecologische dan op sociaaleconomische vraagstukken, en die laatste zijn net de vraagstukken die in de regio leven.

In de regio vindt men het werk van de Waddenacademie abstract; het staat ver van de praktijk af. Wat dit betreft is het advies van het rapport van Hollenga en Oosterveld nog steeds actueel: de Waddenacademie moet proactief het veld in om te horen wat er leeft bij burgers, ondernemers en overheden en hen te helpen om hun vragen om te zetten in onderzoeksvragen; en om, omgekeerd, de aangeboden kennis naar de praktijk te vertalen.

De commissie brengt dit niet als verwijt. De Waddenacademie bestaat pas vijf jaar en heeft tot nu toe onvoldoende tijd gehad om alle partijen te bedienen. Maar het is de eerste prioriteit voor de komende jaren dat de Waddenacademie stevig verankerd raakt in het gebied en de sociale antennes ontwikkelt om daar signalen op te pikken. De noodzaak hiertoe onderschrijft zij zelf ook.

De commissie is ervan overtuigd dat de Waddenacademie haar bestaansrecht heeft bewezen. Ze heeft het vertrouwen en het respect van veel partijen verworven als onafhankelijke, integere en deskundige organisatie; ze neemt een duidelijke positie in, bouwt aan een goede reputatie en vervult een buitengewoon nuttige functie (integrale kennis vergaren, bundelen en delen) waarin geen ander voorziet. De combinatie van enerzijds ecologische en landschappelijke en anderzijds sociaal-economische kennis is voor de toekomst van het Waddengebied van uitzonderlijk belang.

Taakuitbreiding

De nadruk van de werkzaamheden heeft tot nu toe gelegen op agenderen, en daarnaast programmeren en informeren. Dat is voor de komende tijd niet voldoende om daadwerkelijk het aanbod aan kennis af te stemmen op de

behoefte daaraan. De kennisbehoefte moet ook gesignaleerd worden en doorgegeven aan onderzoekers, en wetenschappelijke kennis moet worden terugvertaald in bruikbare informatie, oftewel gevaloriseerd. .

De commissie doet de suggestie om mee te denken over projectvoorstellen voordat ze worden ingediend bij het Waddenfonds om zo de inhoudelijke component te sturen. zij functioneert daarmee als een soort ‘buitenboordmotor’ van het Waddenfonds. Stimuleren van de partijen in de regio en zo nodig assisteren bij het indienen van inhoudelijk goed doortimmerde wetenschappelijk verantwoorde projecten bij het Waddenfonds is een rol die naar het inzicht van de evaluatiecommissie goed past bij de Waddenacademie.

Andere mogelijkheden die de Waddenacademie noemt zijn: de monitoring van de ontwikkeling van de economische, ecologische en sociaal-culturele duurzaamheid in het waddengebied; het door middel van kennis bijdragen aan het beheer van het trilaterale waddengebied (Denemarken, Duitsland, Nederland).

De commissie raadt aan hier systematisch over na te denken en ook over de consequenties van de taakuitbreiding voor het soort instelling dat de Waddenacademie wil zijn, de inbedding in het wetenschappelijke landschap en de bestuursvorm.

Financiering

Alle gesprekspartners waren het erover eens dat de Waddenacademie haar werk moet kunnen blijven doen, en de commissie komt tot dezelfde conclusie. Maar de toekomst is onzeker nu de eerste subsidieperiode is afgelopen. De verantwoordelijkheid voor het Waddenfonds is inmiddels overgeheveld van rijksoverheid naar provincies, en niet alle bestuurders in de provincies zijn even sterk overtuigd van nut en noodzaak van de Waddenacademie als de rijksoverheid indertijd was. Dat maakt de positie van de Waddenacademie kwetsbaar. De commissie is van mening dat een verwaarlozing van het integrale onderzoek waar de Waddenacademie voor staat de status als UNESCO Werelderfgoed op termijn in gevaar kan brengen.

Organisatie

Losgemaakt van de KNAW zal de Waddenacademie een nieuwe plaats moeten zoeken in de Nederlandse onderzoekswereld. Er zal allereerst zo snel mogelijk een rechtspersoon met een duidelijk profiel moeten worden opgericht, bijvoorbeeld een stichting. De commissie raadt in elk geval aan om in de bestuurlijke adviesraad ook anderen dan wetenschappers op te nemen; nu bestaat de raad, naast de voorzitter, geheel uit wetenschappers. Bovenstaande vragen staan los van de ambitie om een ‘categorie 2 instituut’ van UNESCO te worden. De commissie raadt aan om die ambitie goed te overwegen en voordelen, nadelen en alternatieven in oenschouw te nemen. Wat zou het betekenen voor de reputatie van de Waddenacademie, en wat

voor haar autonomie? Wordt het niet onnodig bureaucratisch? Zou de afstand tot de regio niet nog groter worden?

Kortom: de commissie ziet zeker een toekomst voor de Waddenacademie. Wat is opgebouwd is zeer waardevol en mag nu niet worden weggegooid. Dat is kapitaalvernietiging. Maar nu de Waddenacademie zich in een kritieke periode bevindt is het wel van belang om opnieuw goed na te denken over organisatievorm.